

Теорія і практика безпеки у системі судоустрою, прокуратури і адвокатури
УДК 347.97/.99

Скриньковський Руслан Миколайович

*кандидат економічних наук, професор, професор кафедри
Львівський університет бізнесу та права*

Скрынковский Руслан Николаевич

*кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры
Львовский университет бизнеса и права*

Skrynkovskyu Ruslan

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

Глущенко Світлана Володимирівна

*доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
заступник Міністра*

Міністерство економіки України

Глущенко Светлана Владимировна

*доктор юридических наук, заслуженный юрист Украины,
заместитель Министра*

Министерство экономики Украины

Hlushchenko Svitlana

D. Sc. (Law), Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Minister

Ministry of Economy of Ukraine

ORCID: 0000-0001-7207-3557

Хмиз Мар'яна Василівна

*доктор філософії в галузі права, викладач кафедри
Львівський університет бізнесу та права*

Хмыз Марьяна Васильевна

*доктор философии в области права, преподаватель кафедры
Львовский университет бизнеса и права*

Khmyz Mariana

*PhD in Law, Lecturer of the Department
Lviv University of Business and Law*

ORCID: 0000-0003-3553-8022

Гарасим Павло Станіславович

*кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
начальник Львівського районного управління поліції № 1
Головне управління Національної поліції у Львівській області*

Гарасим Павел Станиславович

*кандидат юридических наук, доцент, полковник полиции,
начальник Львовского районного управления полиции № 1
Главное управление Национальной полиции во Львовской области*

Harasym Pavlo

*PhD in Law, Associate Professor, police colonel,
Head of the Lviv District Police Directorate № 1
General Directorate of the National Police in the Lviv region
ORCID: 0000-0002-0336-4710*

Косюта Михайло Васильович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Косюта Михаил Васильевич

*доктор юридических наук, профессор, профессор кафедры
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

Kosiuta Mykhailo

D. Sc. (Law), Professor, Professor of the Department

National University «Odesa Law Academy»

ORCID: 0000-0001-8021-0873

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ
БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ
БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЦ, УЧАСТВУЮЩИХ В УГОЛОВНОМ
СУДОПРОИЗВОДСТВЕ, В СООТВЕТСТВИИ С
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ УКРАИНЫ
STATE PROTECTION AND SECURITY OF PERSONS
PARTICIPATING IN CRIMINAL PROCEEDINGS, ACCORDING TO
THE LEGISLATION OF UKRAINE**

***Анотація.** У статті розкрито особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України. З'ясовано, що правові засади державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в Україні регулюються положеннями нормативних документів, зокрема такими, як: а) Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»; б) Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»; в) Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві»; г) Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у*

здійсненні судочинства»; д) Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року; е) Рекомендація Res (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року. Встановлено, що право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають особи, що зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні, обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники, цивільний позивач та цивільний відповідач, а також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство, працівники органу пробації, свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач, члени сімей і близькі родичі вищеперелічених осіб, з метою недопущення впливу на дії та свідчення учасників кримінального судочинства. Визначено, що органами, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, є державні органи України, які приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки. Зазначено, що перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження особливостей програми захисту свідків в Україні та її удосконаленні, враховуючи зарубіжний досвід, зокрема досвід США у цьому напрямку.

Ключові слова: суд, судочинство, кримінальне судочинство,

учасники кримінального судочинства, державний захист, безпека осіб.

Аннотация. В статье раскрыты особенности государственной защиты и обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, в соответствии с законодательством Украины. Выяснено, что правовые основы государственной защиты и обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, в Украине регулируются положениями нормативных документов, в частности такими, как: а) Закон Украины «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве»; б) Закон Украины «О государственной защите работников суда и правоохранительных органов»; в) Постановление Пленума Верховного Суда Украины «О применении законодательства, что предусматривает государственную защиту судей, работников суда и правоохранительных органов и лиц, участвующих в судопроизводстве»; г) Решение Совета судей Украины «О мерах обеспечения безопасности судов и судей, охране судей и лиц, которые участвуют в осуществлении судопроизводства»; д) Рекомендация № R (97) 13 Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно запугивания свидетелей и прав стороны защиты, принятой Комитетом Министров Совета Европы на 600 заседании заместителей министров 10 сентября 1997 года; е) Рекомендация Res (2005) 9 Комитета Министров Совета Европы государствам-членам по защите свидетелей и лиц, сотрудничающих с правосудием, принятой Комитетом Министров Совета Европы на 924 заседании заместителей министров 20 апреля 2005 года. Установлено, что право на защиту и обеспечение безопасности за счет применения специальных мер имеют лица, которые сделали заявление в соответствующий правоохранительный орган об уголовном правонарушении, лица, которые в иной форме участвовали в уголовном

судопроизводстве, потерпевший (потерпевшие) или его представитель (представители) в уголовном производстве, обвиняемый, подозреваемый, законные представители и защитники, гражданский истец и гражданский ответчик, а также их представители по делу о возмещении ущерба, который нанесен в результате совершения уголовного преступления, представитель юридического лица, в отношении которого осуществляется судопроизводство, работники органа пробации, свидетель, обличитель, специалист, эксперт, понятой и переводчик, члены семей и близкие родственники вышеперечисленных лиц, с целью недопущения влияния на действия и свидетельства участников уголовного судопроизводства. Определено, что органами, в компетенцию которых входит обеспечение безопасности лиц, участвующих в судопроизводстве, в частности в уголовном судопроизводстве, являются государственные органы Украины, которые принимают соответствующие решения по применению мер обеспечения безопасности, а также непосредственно осуществляют меры безопасности. Отмечено, что перспективами дальнейших исследований в этом направлении является исследование особенностей программы защиты свидетелей в Украине и ее совершенствовании, учитывая зарубежный опыт, в частности опыт США в этом направлении.

Ключевые слова: суд, судопроизводство, уголовное судопроизводство, участники уголовного судопроизводства, государственная защита, безопасность лиц.

Summary. The article reveals the features of state protection and security of persons participating in criminal proceedings, according to the legislation of Ukraine. It was found that the legal foundations of state protection and security of persons involved in criminal proceedings, in Ukraine are governed by the provisions of regulatory documents, in particular, such as: a) the Law of

Ukraine «On ensuring the safety of persons participating in criminal proceedings»; b) the Law of Ukraine «On State Protection of Employees of the Court and Law Enforcement Agencies»; c) Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine «On the application of legislation, which provides for state protection of judges, employees of the court and law enforcement agencies and persons involved in legal proceedings»; d) Decision of the Council of Judges of Ukraine «On measures to ensure the safety of courts and judges, the protection of judges and persons who participate in the implementation of legal proceedings»; e) Recommendation No. R(97) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States Concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence, adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997 at the 600th meeting of the Ministers' Deputies; f) Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies. It has been established that the right to protection and security through the use of special measures has the persons who made a statement to the relevant law enforcement agency about a criminal offense, persons who otherwise participated in criminal proceedings, the victim (victims) or his representative (representatives) in criminal proceedings, an accused, a suspect, legal representatives and defenders, a civil plaintiff and a civil defendant, as well as their representatives in a case for compensation for damage caused as a result of a criminal offense, a representative of a legal entity in respect of which the proceedings are being carried out, employees of the probation body, witness, accuser, specialist, expert, attesting witness and translator, family members and close relatives of the above persons, in order to prevent influence on the actions and testimonies of participants in criminal proceedings. It has been determined that the authorities responsible for ensuring the safety of persons involved in legal

proceedings, in particular in criminal proceedings, are the state bodies of Ukraine, which make appropriate decisions on the application of security measures, as well as directly implement security measures. It is noted that the prospects for further research in this direction are the study of the features of the witness protection program in Ukraine and its improvement, taking into account foreign experience, in particular the USA experience in this direction.

Key words: *court, judicial proceedings, criminal proceedings, participants in criminal proceedings, state protection, security of persons.*

Постановка проблеми. Сучасна практика показує, що завжди існують ситуації, за яких безпека осіб, що беруть участь у судочинстві, а особливо у кримінальному судочинстві, перебуває під особливою загрозою. Випадки посягання на життя, здоров'я, майно чи житло таких осіб, а також на життя, здоров'я, майно чи житло членів їх сімей, з кожним роком частішають, оскільки значними темпами розвивається злочинність у сучасному світі.

На відміну від інших держав, до прикладу США, в Україні механізм державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, є недосконалим, оскільки рівень державного захисту та забезпечення безпеки таких осіб не завжди є високим. Тому, враховуючи такі проблеми, в основі актуальності тематики цього дослідження закладено розкриття особливостей захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, включаючи при цьому окремі криміналістичні аспекти, лежить в основі досліджень багатьох науковців і практиків, зокрема ґрунтовні дослідження у кримінальному судочинстві належать таким дослідникам, як: Н. Краснікова [1], Т. Матюшкова [2], В. Навроцька [3], О. Ромців [4], Т.

Семків [5] та інші.

Так, Т. Семків [5] стверджує, що в Україні процедура захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному провадженні, є не досконалою та неефективною, оскільки програми захисту як такої, що дійсною ефективно працює на практиці, немає. Тому, враховуючи результати особистих досліджень, науковець наголошує на тому, що необхідно удосконалити наявний в Україні законодавчий механізм захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному провадженні, у відповідності до міжнародних, зокрема європейських, норм і стандартів, якими регламентуються положення захисту та забезпечення безпеки таких осіб.

Науковець Н. Краснікова [1], розглядаючи процесуальні засади забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, також наголошує на тому, що в Україні процедура забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, у тому числі в кримінальному судочинстві, є не досконалою. Науковець пропонує законодавство України доповнити положеннями, за якими буде передбачено соціальний захист та забезпечення безпеки таких осіб.

Водночас О. Ромців [4] зазначає і обґрунтовує думку про те, що в Україні є доволі широкий перелік органів, якими передбачається захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, але доволі часто ефективність застосовуваних такими органами заходів забезпечення захисту і надання безпеки є вкрай низькою. Це пояснюється насамперед браком спеціально навчених працівників у таких органах, які би змогли об'єктивно оцінювати рівень наявної загрози, а також можливі наслідки такої загрози, з метою її попередження через застосування конкретних заходів безпеки.

Своєю чергою, В. Навроцька [3] у процесі дослідження розкриває

особливості посилення кримінально-правових гарантій щодо забезпечення безпеки осіб, що беруть безпосередню участь у кримінальному, а також у інших видах судочинства. У підсумку дослідження науковцем [3] сформульовано загальний висновок, що, незважаючи на гарантії, які сьогодні надаються особам, як учасникам судочинства, стосовно їх захисту і забезпечення безпеки, вони все-таки не є на високому рівні і не забезпечують безпеки таким особам повністю.

З огляду на такий висновок, В. Навроцька [3] пропонує закріпити у законодавстві України деякі положення, згідно яких особи, які даватимуть свідчення у розгляді судової справи, та відчувають, що їм не надано належного рівня безпеки, мають право відмовитись надавати свідчення і стосовно них не будуть застосовані санкції через їх обґрунтований страх розправи.

Поряд з тим, Т. Матюшкова [2], розглядаючи особливості забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, виокремлює три криміналістичні аспекти, поетапна реалізація яких сприяє захисту та безпеці таких осіб. В контексті цього зазначено, що забезпечення безпеки осіб, як учасників кримінального судочинства, ґрунтується на техніко-криміналістичному, тактико-криміналістичному та методико-криміналістичному аспектах [2].

За результатами проведеного аналізу наукових праць [1–5] встановлено, що проблематика захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, є до кінця не розкритою і потребує проведення більш ґрунтовних досліджень у цьому напрямі.

Мета статті. Метою статті є виявити і дослідити основні особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході розкриття правових засад державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які

беруть участь у судочинстві, необхідно, насамперед, розглянути законодавчо-правову базу, якою регламентуються положення такого захисту та забезпечення такої безпеки.

Так, до прикладу, звертаючи увагу на забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, то відповідно до статті 1 «Поняття забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] така процедура полягає у встановленні, попередженні, недопущенні подальшого впливу, розкритті чи розслідуванні правопорушень кримінального характеру, а також кримінальних справ – у судовому розгляді. З огляду на це, правоохоронні органи зобов'язані здійснювати правові, організаційно-технічні, а також інші заходи, що націлені на захист життя, здоров'я, житла і майна учасників такого судочинства від впливу протиправних посягань і створенням на цій основі потрібних умов для здійснення належного проведення правосуддя.

Відповідно до статті 2 «Особи, які мають право на забезпечення безпеки» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають такі особи (при чому за наявності відповідних на те підстав), як:

- особи, які зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення;
- особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, тобто сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії чи розкриттю кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень);
- потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні;

- обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники;
- цивільний позивач та цивільний відповідач, а також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення;
- представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство;
- працівники органу пробації;
- свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач;
- члени сімей і близькі родичі осіб, які перелічені у вищезазначених пунктах, оскільки у випадку виявлення погроз чи інших протиправних дій стосовно них для того, щоб якось вплинути на дії та свідчення учасників кримінального судочинства [6].

Щодо органів, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, то згідно статті 3 «Органи, які забезпечують безпеку» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] такими органами є державні органи. Ці органи приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки.

Рішення про застосування відповідних заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема кримінальному судочинстві, приймає слідчий, дізнавач, прокурор, суд чи орган (або підрозділ), до компетенції якого належить здійснення оперативно-розшукової діяльності відносно осіб, які брали участь чи сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії кримінального правопорушення [6].

Виконувати рішення, прийняте слідчим, дізнавачем, прокурором, судом чи органом (або підрозділом), до компетенції якого належить здійснення оперативно-розшукової діяльності відносно осіб, які брали

участь чи сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії кримінального правопорушення, зобов'язані: а) органи служби безпеки; б) Державне бюро розслідувань; в) органи внутрішніх справ; г) органи Національної поліції України; д) Національне антикорупційне бюро України [6].

У випадку, якщо кримінальні провадження, за якими передбачається забезпечення безпеки учасників судочинства, є у провадженні податкової поліції чи суду, то забезпечувати таку безпеку у відповідності до їх рішення зобов'язаний: а) орган служби безпеки; б) орган Державного бюро розслідувань; в) орган внутрішніх справ; г) орган Національної поліції; д) Національне антикорупційне бюро України; е) орган або установа виконання покарань; є) слідчий ізолятор [6].

Основними правами осіб, як учасників судочинства, яким надається державний захист та забезпечується безпека, є (відповідно до статті 5 «Права і обов'язки осіб, щодо яких здійснюються заходи забезпечення безпеки» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6]):

- право на подання клопотання стосовно вжиття необхідних заходів безпеки чи скасування таких заходів;
- право на знання інформації стосовно застосування заходів безпеки;
- право вимагати від слідчого, прокурора, дізнавача, суду застосовувати додаткові заходи безпеки чи скасувати здійснення таких заходів;
- право оскаржувати незаконно прийняті рішення або дії органів, якими забезпечується безпека, у відповідному органі вищого рівня, прокурором чи судом;
- право оскаржувати незаконно ухвалені рішення або дії органів, якими забезпечується безпека, у відповідному органі вищого рівня,

прокурором чи судом.

Своєю чергою, обов'язками осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист і яким має бути забезпечено безпеку, є [6]:

- виконання умов здійснення заходів безпеки, а також законних вимог органів, якими забезпечується їх безпека;
- інформування в обов'язковому порядку спеціально уповноважених на те органів про кожен випадок виявлення погрози чи інших протиправних дій відносно них;
- обережне поводження із майном, а також документами, що надавались їм органом, що забезпечує їх безпеку, для тимчасового користування у відповідності до установлених законодавством правил.

Важливою засадою розкриття мети цього дослідження виступає також виокремлення прав органів, до компетенції яких належить прийняття рішення про захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, та виокремлення прав органів, до компетенції яких належить безпосередньо захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві.

Так, відповідно до статті 6 «Права і обов'язки органів, які забезпечують безпеку» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] основними правами органів, до компетенції яких належить прийняття рішення про застосування ряду заходів захисту та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, є:

- право на вимагання необхідних матеріалів та право на одержання пояснень без відповідного провадження слідчих дій за відповідними заявами та повідомленнями щодо наявності загрози безпеці осіб, відносно яких було прийнято рішення про застосування стосовно них заходів безпеки;
- право на скасування таких заходів у повному чи частковому

обсягах.

Свою чергою, правами органів, що здійснюють безпосередній захист та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, є [6]:

- визначення заходів безпеки, а також засобів і методів їх застосування, а у випадку виявлення необхідності, то їх змінювання та доповнення;

- вимагання від осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист, додержуватись вимог та умов здійснення заходів із забезпечення їх безпеки;

- вимагання від осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист, виконувати законні розпорядження, що прямо пов'язані із застосуванням таких заходів;

- звертатись до слідчого, прокурора, дізнавача, суду щодо провадження із клопотанням про прийняття відповідного рішення про застосування заходів безпеки при здійсненні процесуальних дій чи скасуванні таких заходів безпеки.

Водночас, окрім прав, органи, до компетенції яких належить застосування ряду заходів захисту та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, зобов'язані [6]:

- у негайному випадку реагувати на настання кожного із випадків вчинення протиправних дій, які стали відомими відносно осіб, що беруть участь у судочинстві;

- забезпечувати захист життя та здоров'я, а також майна та житла у відповідності до характеру загрози, що настала;

- вчасно повідомляти осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист про те, що можливі зміни у заходах чи скасування таких заходів відносно забезпечення їм безпеки.

Акцентуючи увагу на захисті та забезпеченні безпеки свідків, як учасників судочинства, то відповідно до положень Рекомендації № R (97)

13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року [7] та Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року [8], основними принципами захисту та забезпечення безпеки свідків виступають:

- 1) принцип застосування належних заходів забезпечення безпеки свідків законодавчого та практичного характеру з ціллю надання свідками своїх свідчень без будь-якого залякування;
- 2) принцип організування захисту свідків, а також членів їх сім'ї, у тому числі захист їх життя на час та після судових слухань;
- 3) принцип покарання винних за залякування свідків;
- 4) принцип врахування особливостей того, як може залякування впливати на свідчення свідків;
- 5) принцип заохочення свідків до свідчення у судових слуханнях, зокрема за допомогою правових привілеїв;
- 6) принцип використання різних способів свідчення свідків у судових слуханнях, до прикладу, в окремому приміщенні;
- 7) принцип належного та обачного підходу до розгляду судової справи за участь свідчень свідків, яким може загрожувати залякування.

У контексті розкриття особливостей захисту та забезпечення безпеки учасників судочинства необхідно особливу увагу звернути на Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві» [9]. У цьому документі зазначено, що стан захисту суддів, а також працівників суду, як учасників судочинства, є загалом незадовільним.

Що стосується заходів забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, то згідно Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства» [10], заходи забезпечення безпеки таких осіб полягають у виконанні функцій стосовно державного забезпечення безпеки усіх учасників судового процесу підрозділами Національної гвардії України та Національної поліції України.

Не менш важливе значення для забезпечення безпеки учасників судочинства, зокрема суддів, має Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [11]. Відповідно до положень цього документу суддям, як учасникам судочинства, надаються також заходи забезпечення їх безпеки. Так, суддям гарантується захист від посягання на їх життя, здоров'я, майно та житло, а також від посягання на життя, здоров'я, майно та житло членів їх сімей у випадку вчинення ними судочинства та виконання на цій основі законом установлених обов'язків.

На ідеї реалізації електронного судочинства наголошує член Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України С. Сидоренко [12]. Завдяки електронному судочинству має бути створена та належно захищена матеріально-правова база стосовно захисту інформації у електронному вигляді, тому що від цього, насамперед, залежить рівень безпеки осіб, що беруть участь у кримінально-процесуальних відносинах. Окрім того, реалізація електронного судочинства дозволить зробити судовий процес і рішення, ухвалені за ним, прозорими, законними, справедливими, рівними і неупередженими.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами опрацювання наукових праць та джерел [1–13] розкрито особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України.

З'ясовано, що правові засади державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, в Україні регулюються положеннями нормативних документів, зокрема такими, як:

1) Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»;

2) Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»;

3) Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві»;

4) Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства»;

5) Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року;

6) Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року.

Встановлено, що право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають особи, які зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні, обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники, цивільний позивач та цивільний відповідач, а

також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство, працівники органу пробації, свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач, члени сімей і близькі родичі вищеперелічених осіб, оскільки можливі погрози чи інші протиправні дії стосовно них з метою вплинути на дії та свідчення учасників кримінального судочинства.

Визначено, що органами, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, є державні органи України, які приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження особливостей програми захисту свідків в Україні та її удосконалення, враховуючи зарубіжний досвід, зокрема досвід США у цьому напрямку.

Література

1. Краснікова Н. А. Процесуальні аспекти забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип. 1(2). С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2015_1_16 (дата звертання: 01.04.2021 р.).
2. Матюшкова Т. П. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: криміналістичні аспекти // Право і безпека. 2020. № 4(79). С. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_4_13 (дата звертання: 01.04.2021 р.).
3. Навроцька В. В. Зміцнення кримінально-правових гарантій

- забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному та інших видах судочинства, а також учасників провадження в Конституційному Суді України // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2021. Вип. 1(93). С. 154–166. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.154-166>.
4. Ромців О. І. Особливості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в Україні // Правові горизонти. 2020. № 23(36). С. 68–72. doi: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p68>.
 5. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 3(15). С. 119–128. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/semkiv.pdf> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
 6. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
 7. Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_97_13_1997_09_10.pdf (дата звертання: 01.04.2021 р.).
 8. Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf (дата

звертання: 01.04.2021 р.).

9. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.06.1999 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
10. Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства: Рішення Ради суддів України від 26.10.2018 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
12. Сидоренко С. Реалізація ідеї електронного судочинства // Матеріали Національної асоціації адвокатів України (unba.org.ua, 29.01.2020). URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5139-realizaciya-idei-elektronnogo-sudochinstva.html> (дата звертання: 01.04.2021 р.).
13. Коновалова Н. Т.. Юридична відповідальність винних осіб за неповагу до суду: дис. ... доктора філософії: спец. 081 – Право (наук. кер. – Р. М. Скриньковський) / Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». Львів. 2021. 208 с.

References

1. Krasnikova N. A. Protsesualni aspekty zabezpechennia bezpeky osib, shcho berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi // Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu

- derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. 2015. Vyp. 1(2). S. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2015_1_16 (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
2. Matiushkova T. P. Zabezpechennia bezpeky uchasnykiv kryminalnoho sudochynstva: kryminalistychni aspekty // *Pravo i bezpeka*. 2020. № 4(79). S. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_4_13 (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
 3. Navrotska V. V. Zmitsnennia kryminalno-pravovykh harantii zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu ta inshykh vyдах sudochynstva, a takozh uchasnykiv provadzhennia v Konstytutsiinomu Sudi Ukrainy // *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. 2021. Vyp. 1(93). S. 154–166. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.154-166>.
 4. Romtsiv O. I. Osoblyvosti zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi, v Ukraini // *Pravovi horyzonty*. 2020. № 23(36). S. 68–72. doi: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p68>.
 5. Semkiv T. Udoskonalennia zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu provadzhenni // *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2017. № 3(15). S. 119–128. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/semkiv.pdf> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
 6. Pro zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3782-XII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
 7. Rekomendatsiia № R (97) 13 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo zaliakuvannia svidkiv i prav storony zakhystu: Ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 600 zasidanni

- zastupnykiv ministriv 10 veresnia 1997 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_97_13_1997_09_10.pdf (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
8. Rekomendatsiia Rec (2005) 9 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo zakhystu svidkiv ta osib, yaki spivpratsiuiut z pravosuddiam: Ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 924 zasidanni zastupnykiv ministriv 20 kvitnia 2005 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
9. Pro zastosuvannia zakonodavstva, shcho peredbachaie derzhavnyi zakhyst suddiv, pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv ta osib, yaki berut uchast u sudochynstvi: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 18.06.1999 r. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
10. Pro zakhody zabezpechennia bezpeky sudiv i suddiv, okhorony sudiv ta osib, kotri berut uchast u zdiisnenni sudochynstva: Rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 26.10.2018 r. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
11. Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3781-XII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
12. Sydorenko S. Realizatsiia idei elektronnoho sudochynstva // Materialy Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy (unba.org.ua, 29.01.2020). URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5139-realizaciya-idei-elektronnogo-sudochinstva.html> (data zvertannia: 01.04.2021 r.).
13. Konovalova N. T.. Yurydychna vidpovidalnist vynykh osib za nepovahu

do sudu: dys. ... doktora filosofii: spets. 081 – Pravo (nauk. ker. – R. M. Skrynkovskyy) / Zaklad vyshchoi osvity «Lvivskyi universytet biznesu ta prava». Lviv. 2021. 208 s.